

Абишева Айгерим Кенжебаевна 6D120100 —«Ветеринариялық медицина» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін ұсынылған «Жылқы ринопневмониясына қарсы өсіндік вакцина дайындау технологиясы» орындалған диссертациялық жұмысына

Ресми рецензенттің жазбаша пікірі

р/н №	Өлшем шарттар	Өлшемшарттарға сәйкестігі (жауап нұсқаларының бірін көрсету)	Ресми рецензенттің ұстанымына негіздеме (ескертулер курсивпен көрсетілді)
1	Диссертация тақырыбының (бекіту күніне) ғылымның даму бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкес болуы	1.1 Ғылымды дамытудың басым бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкестігі: 1) диссертация мемлекет бюджетінен қаржыландырылатын жобаның немесе нысаналы бағдарламаның аясында орындалған; 2) диссертация басқа мемлекеттік бағдарлама аясында орындалған; 3) диссертация Қазақстан Республикасының Үкіметі жанындағы Жоғары ғылыми-техникалық комиссия бекіткен ғылым дамуының басым бағытына сәйкес келеді.	Диссертациялық жұмыс ветеринариялық қауіпсіздікті қамтамасыз ету, мал індеттерінің алдын алу, ветеринариялық биотехнологияны дамыту және отандық иммунобиологиялық препараттар жасау бағыттарымен сәйкес келеді. Жылқы ринопневмониясына қарсы профилактикалық құрал әзірлеу Қазақстан Республикасының жылқы шаруашылығы үшін өзекті қолданбалы міндет болып табылады.
2	Ғылым үшін маңыздылығы	Жұмыс ғылымға елеулі үлес қосады / қоспайды, ал оның маңыздылығы ашылған /	Зерттеу жұмысы ветеринариялық вирусология және вакцинология саласына ғылыми-практикалық үлес қосады. Жұмыста жылқы ринопневмониясы вирусының «АК-2011» штаммын өсіру, жасуша

		ашылмаған. Таңдалған жауап: жұмыс ғылымға елеулі үлес қосады, маңыздылығы ашылған.	өсінділеріне бейімдеу және вакциналық биомасса алу технологиясының элементтері негізделген. Алынған нәтижелер отандық профилактикалық препаратты әзірлеуге бағытталғандықтан, жұмыстың ғылыми және қолданбалы маңызы бар.
3	Өзі жазу принципі	Өзі жазу деңгейі: 1) жоғары; 2) орташа; 3) төмен; 4) өзі жазбаған. Таңдалған жауап: жоғары.	Диссертацияның құрылымы, зерттеу міндеттері, тәжірибелік бөлімдері және алынған нәтижелерді талдау автордың зерттеу жұмысына жеке қатысқанын көрсетеді. Жұмыста вирусты өсіру, жасуша өсінділерін салыстыру, вакцинаның тәжірибелік үлгілерін дайындау және иммунобиологиялық қасиеттерін бағалау кезеңдері өзара байланысты берілген.
4.1	Ішкі бірлік принципі: диссертация өзектілігінің негіздемесі	1) негізделген; 2) ішінара негізделген; 3) негізделмеген. Таңдалған жауап: негізделген.	Зерттеу тақырыбының өзектілігі жылқы ринопневмониясының буаз биелерде іш тастауға, құлындарда респираторлық ауруларға және шаруашылықтарға экономикалық шығын келтіруіне байланысты дәлелденген. Қазақстанда жылқы шаруашылығының дамуы және жұкпалы аурулардың алдын алу қажеттілігі отандық вакциналық препарат әзірлеудің маңызын арттырады.
4.2	Ішкі бірлік принципі: диссертация мазмұны диссертация тақырыбын айқындауы	1) айқындайды; 2) ішінара айқындайды; 3) айқындамайды. Таңдалған жауап: айқындайды.	Диссертация мазмұны тақырыппен тікелей байланысты: әдебиетке шолу, зерттеу әдістері, штамның сипаттамасы, жасуша өсінділерінде өсіру, вакцина үлгілерін дайындау және иммунобиологиялық сынақтар жұмыстың негізгі мақсатына бағындырылған.
4.3	Ішкі бірлік принципі: мақсаты мен міндеттері диссертация тақырыбына сәйкес келуі	1) сәйкес келеді; 2) ішінара сәйкес келеді; 3) сәйкес келмейді. Таңдалған жауап: сәйкес келеді.	Зерттеу мақсаты мен міндеттері диссертация тақырыбына сәйкес келеді. Қойылған міндеттер ринопневмония вирусының қасиеттерін зерттеуден бастап, технологиялық параметрлерді таңдау және вакцинаның тәжірибелік үлгісін бағалауға дейінгі толық зерттеу логикасын қамтиды.
4.4	Ішкі бірлік принципі: диссертацияның барлық бөлімдері мен ережелерінің логикалық байланысы	1) толық байланысқан; 2) ішінара байланысқан; 3) байланыс жоқ. Таңдалған жауап: толық байланысқан.	Диссертация бөлімдері логикалық тұрғыдан өзара байланысқан. Әдебиетке шолу зерттеу мәселесін негіздейді, әдістер бөлімі тәжірибелік зерттеулерге негіз болады, ал нәтижелер бөлімінде штамның қасиеттері, жасуша өсінділеріндегі көбеюі және вакцина үлгілерінің иммунобиологиялық көрсеткіштері жүйелі түрде талданған.
4.5	Ішкі бірлік принципі: автор ұсынған жаңа шешімдердің	1) сыни талдау бар; 2) талдау ішінара жүргізілген;	Автор ұсынған технологиялық шешімдер тәжірибелік деректермен негізделген, әртүрлі жасуша өсінділеріндегі вирус көбеюі

	дәлелденуі және бұрыннан белгілі шешімдермен салыстырылып бағалануы	3) талдау өз пікіріне емес, басқа авторлардың сілтемелеріне негізделген; 4) талдау жоқ. Таңдалған жауап: талдау ішінара жүргізілген.	салыстырылған. Дегенмен, қолданыстағы шетелдік вакциналармен, коммерциялық препараттармен және қазіргі халықаралық талаптармен салыстырмалы сыни талдау кеңейтілсе, жұмыстың ғылыми дәлелділігі арта түсер еді.
5.1	Ғылыми жаңашылдық принципі: ғылыми нәтижелер мен ережелердің жаңалығы	1) толығымен жаңа; 2) ішінара жаңа (25-75% жаңа); 3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем). Таңдалған жауап: ішінара жаңа.	Жұмыстың жаңалығы «АК-2011» штамы негізінде жылқы ринопневмониясына қарсы отандық құрғақ өсінділік вирусвакцина дайындау технологиясын әзірлеумен байланысты. Сонымен бірге вакцинологияда жасуша өсінділерін қолдану және тірі/әлсіретілген вакциналар дайындау қағидаттары бұрыннан белгілі болғандықтан, жаңалықты толық емес, ішінара жаңа технологиялық шешім ретінде бағалаған жөн.
5.2	Ғылыми жаңашылдық принципі: диссертация қорытындыларының жаңалығы	1) толығымен жаңа; 2) ішінара жаңа (25-75% жаңа); 3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем). Таңдалған жауап: ішінара жаңа.	Диссертация қорытындылары нақты зерттелген штамға, жасуша өсіндісіне және вакцина үлгісіне қатысты жаңа деректер береді. Алайда қорытындылардың бір бөлігі вакцина дайындаудың жалпы белгілі биотехнологиялық тәсілдерін қайталайтындықтан, оларды ішінара жаңа деп бағалау орынды.
5.3	Ғылыми жаңашылдық принципі: техникалық, технологиялық, экономикалық немесе басқару шешімдерінің жаңалығы және негізділігі	1) толығымен жаңа; 2) ішінара жаңа (25-75% жаңа); 3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем). Таңдалған жауап: ішінара жаңа және негізделген.	Вакцина дайындаудың технологиялық режимдері, жасуша өсіндісін таңдау және тәжірибелік үлгілерді бағалау бойынша шешімдер негізделген. Дегенмен экономикалық тиімділік есебі, өндірістік масштабтау және сапаны бақылау жүйесінің толық технологиялық валидациясы кеңірек берілсе, бұл бөлімнің дәлелділігі күшейер еді.
6	Негізгі қорытындылардың негізділігі	Барлық негізгі қорытындылар ғылыми тұрғыдан ауқымды дәлелдемелерде негізделген / негізделмеген. Таңдалған жауап: негізінен негізделген.	Негізгі қорытындылар зертханалық және тәжірибелік зерттеулер нәтижелеріне сүйенеді. Вирустың жасуша өсінділерінде көбеюі, биологиялық белсенділігі, вакцинаның қауіпсіздігі мен иммуногендігі бойынша деректер берілген. Сонымен қатар мақсатты жануарларда кеңейтілген өндірістік сынақтар, иммунитет ұзақтығы және бақылаулы жұқтыру сынақтары толық көрсетілсе, қорытындылардың дәлелділігі одан әрі артар еді.

7	Қорғауға шығарылған негізгі ережелер	Әрбір ереже бойынша: дәлелденуі, тривиалдылығы, жаңалығы, қолдану деңгейі және мақалада дәлелденуі бағаланады. Таңдалған жауап: негізгі ережелер негізінен дәлелденген, тривиалды емес, қолдану деңгейі орташадан кеңге дейін.	Қорғауға ұсынылған негізгі ережелер диссертация нәтижелерімен байланысты. «АҚ-2011» штамының вакциналық үміткер ретінде сипатталуы, вирусты жасуша өсінділерінде бейімдеу және вакцинаның иммунобиологиялық қасиеттерін бағалау бойынша тұжырымдар зерттеу деректерімен негізделген. Қолдану деңгейі ветеринариялық практикада, ғылыми-зерттеу жұмыстарында және оқу процесінде пайдалануға мүмкіндік береді.
8.1	Дәйектілік қағидаты: әдіснаманы таңдау және оның нақты жазылуы	1) иә; 2) жоқ. Таңдалған жауап: иә.	Зерттеу әдіснамасы жалпы түрде нақты көрсетілген: вирусологиялық, серологиялық, молекулалық-генетикалық, иммунобиологиялық және статистикалық әдістер қолданылған. Дегенмен кейбір тәжірибелер бойынша топтар саны, қайталаным саны және статистикалық өңдеудің бастапқы деректері толық ашылса, әдістемелік айқындық күшейер еді.
8.2	Дәйектілік қағидаты: компьютерлік технологиялар және деректерді өңдеу әдістерін қолдану	1) иә; 2) жоқ. Таңдалған жауап: иә.	Автор статистикалық талдау үшін GraphPad Prism бағдарламасын, Two-way ANOVA және Sidak көптік салыстыру критерийін қолданғанын көрсетеді. Бұл деректерді қазіргі заманғы статистикалық тәсілдермен өңдеуге мүмкіндік береді.
8.3	Дәйектілік қағидаты: теориялық қорытындылардың эксперименттік зерттеулермен дәлелденуі	1) иә; 2) жоқ. Таңдалған жауап: иә, бірақ толықтыруды қажет ететін аспектілер бар.	Теориялық тұжырымдар тәжірибелік зерттеулермен расталған. Вирусты өсіру, вакцинаның қауіпсіздігі және иммуногендігі бойынша деректер берілген. Сонымен бірге EHV-1/EHV-4 типтері бойынша айқындау, нейротропты штамдарға қатысты тиімділік және латентті инфекцияға әсері қосымша талқылауды қажет етеді.
8.4	Дәйектілік қағидаты: маңызды мәлімдемелердің ғылыми әдебиеттермен расталуы	Нақты және сенімді ғылыми әдебиеттерге сілтемелермен расталған / ішінара расталған / расталмаған. Таңдалған жауап: негізінен расталған.	Диссертацияда отандық және шетелдік әдебиеттер кеңінен пайдаланылған. Пайдаланылған әдебиеттер тізімі жеткілікті көлемде берілген.
8.5	Дәйектілік қағидаты: пайдаланылған әдебиеттер	Әдебиеттер тізімі жеткілікті / жеткіліксіз. Таңдалған жауап: жеткілікті.	Әдебиеттер тізімі диссертацияның әдеби шолу бөлімі үшін жеткілікті. Жұмыста жылқы герпесвирустары, ринопневмонияның клиникалық

	тізімінің әдеби шолуға жеткіліктілігі		түрлері, диагностикасы және профилактикасы бойынша дереккөздер қамтылған.
9.1	Практикалық құндылық қағидаты: диссертацияның теориялық маңызы	1) бар; 2) жоқ. Таңдалған жауап: бар.	Жұмыстың теориялық маңызы «АК-2011» штамының биологиялық және молекулалық-генетикалық қасиеттерін сипаттаумен, сондай-ақ вирустың жасуша өсінділерінде көбею ерекшеліктерін зерттеумен байланысты.
9.2	Практикалық құндылық қағидаты: практикалық маңызы және нәтижелерді қолдану мүмкіндігі	1) иә; 2) жоқ. Таңдалған жауап: иә.	Диссертацияның практикалық маңызы жоғары. Жұмыс нәтижесінде жылқы ринопневмониясына қарсы құрғақ «RinoVac» вакцинасының тәжірибелік үлгілері, нормативтік-техникалық құжаттама және қолдану жөніндегі нұсқаулық дайындалған. Бұл нәтижелерді ветеринариялық практикада профилактикалық іс-шараларды ұйымдастыру кезінде қолдануға болады.
9.3	Практикалық құндылық қағидаты: практикалық ұсыныстардың жаңалығы	1) толығымен жаңа; 2) ішінара жаңа (25-75% жаңа); 3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем). Таңдалған жауап: ішінара жаңа.	Практикалық ұсыныстар жылқы ринопневмониясына қарсы отандық вакцинаны қолдануға бағытталған. Ұсыныстардың қолданбалы құндылығы бар, бірақ вакцинация схемалары, иммунитет ұзақтығы, ревакцинация мерзімдері және әртүрлі шаруашылық жағдайларындағы тиімділік бойынша қосымша нақтылау қажет.
10	Жазу және ресімдеу сапасы	Академиялық жазу сапасы: 1) жоғары; 2) орташа; 3) орташадан төмен; 4) төмен. Таңдалған жауап: орташа.	Академиялық жазу сапасы жалпы қанағаттанарлық, бірақ мәтінде терминологиялық бірізділік, орфографиялық және стилистикалық түзетулерді қажет ететін тұстар бар. Кейбір сөйлемдер орыс тілінен тікелей аударылғандай әсер қалдырады, ал ғылыми терминдердің қазақ тіліндегі баламалары біркелкі қолданылмаған.
11	Диссертацияға ескертулер	Ескертулер бар.	<i>Ескертулер: 1) «өсіндік вакцина», «өсінділік вакцина», «жасуша өсіндісі негізіндегі вакцина» сияқты терминдерді біріздендіру қажет; 2) тіркеу куәлігіне қатысты мәліметтерді нақтылау керек, себебі әртүрлі дереккөздерде нөмірлердің сәйкес келмеуі байқалады. 3) EHV-1 және EHV-4 типтері бойынша қорғаныштық әсер, нейротропты штамдарға қатысты тиімділік және латентті инфекция мәселелері қосымша талқылауды қажет етеді;</i>

12	Докторант мақалаларының зерттеу тақырыбы бойынша ғылыми деңгейі	Мақалалар диссертация тақырыбына сәйкес келеді / ішінара сәйкес келеді / сәйкес келмейді. Таңдалған жауап: сәйкес келеді.	Докторанттың жарияланымдары диссертация тақырыбына сәйкес келеді. Жарияланған еңбектерде «АК-2011» штамы, жылқы ринопневмониясына қарсы вакцина технологиясы, жасуша өсімділеріндегі вирус көбеюі және вакцинаның иммунобиологиялық бағалауы камтылған. Scopus базасына кіретін журналда жарияланымның болуы жұмыстың ғылыми деңгейін күшейтеді.
13	Ресми рецензенттің шешімі	Осы Үлгі ереженің 28-тармағына сәйкес шешім беріледі. Таңдалған шешім: дәрежені беруге лайық.	Абишева Айгерим Кенжебаевнаның «Жылқы ринопневмониясына қарсы өсімдік вакцина дайындау технологиясы» тақырыбындағы диссертациялық жұмысы өзекті ғылыми-практикалық мәселені шешуге арналған, құрылымы мен мазмұны бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін ұсынылатын диссертациялық жұмыстарға қойылатын негізгі талаптарға сәйкес келеді. Жоғарыда көрсетілген ескертулер диссертацияның жалпы ғылыми және практикалық құндылығын төмендетпейді. Автор 6D120100 – «Ветеринариялық медицина» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алуға лайық деп есептеймін.

Ресми рецензент:

«Қазақ ғылыми-зерттеу ветеринария институты», ЖШС
биологиялық қауіпсіздік офицері

В.В.Кирпиченконың қолын растаймын
«Қазақ ғылыми-зерттеу ветеринария институты» ЖШС ғалым хатшысы

Кирпиченко В. В

Тлегенова Ж.Ж.

« 19 » 05 2026 жыл